

cit 1990; V. Y. Vozgrin, *İstoričeskie sudbi krumskih tatar*, Moskova 1992; M. N. Guboğlu – S. M. Çervonnaya, *Krimskotatarskoe natsionalnoe dvijenie*, Moskova 1992, I-II; A. Wilson, *The Crimean Tatars. A Situation Report on the Crimean Tatars for International Alert*, Sidney-Cambridge 1993; *Krim v Velikoy Otečestvennoy voynе 1941-1945. Voprosi-Otveti*, Akmescit 1994.

HAKAN KIRIMLI

KIRIMLI MAHMUD AĞA

XIX. yüzyılda görev yapan
Hassa başmimarı.

Osmanlı mimarlık teşkilâti olan Hassa Mimarlık Ocağı'nın kaldırılmasından önce görev yapan son başmimarlardandır. *Târih-i Lutfî*'de kendisinden Ebniye-i Hassa müdürü şeklinde söz edilse de 1831'de oluşturulan bu kurumdan evvel 1827-1829 yıllarında sermi'mârân-ı Hassa olarak görev yaptığı Osmanlı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Maliyeden müdevver 8959 numaralı inşaat defterinde, kendisinden önce başmimar olan Seyyid Abdülhalim Efendi'nin 12 Zilkade 1242 (7 Haziran 1827) tarihli tüfenkhâne tamiratına ait kaydından sonra Kırımlı Mahmud Ağa'ya ait ilk kayıt 8 Muharrem 1243 (1 Ağustos 1827) tarihini taşımaktadır. Bu durumda Mahmud Ağa'nın 1827 yılı Haziran veya Temmuz ayında başmimarlığa getirilmiş olduğu söylenebilir.

21 Temmuz 1829'da Mahmud Ağa görevden alınıp yerine tekrar Seyyid Abdülhalim Efendi tayin edilir (BA, *HH*, nr. 33006). Sâbık başmimar olarak Tarabya'da padişah atları için 19 Kasım 1829'da yaptığı bir ahrîn (BA, Cevdet - Maarif, nr. 5525, 22 Cemâziyelevvel 1245) birkaç gün sonra yıkılıp on bir atın ölümüne sebep olması yüzünden ailesiyle birlikte Bursa'ya sürgüne gönderilir. *Târih-i Lutfî*'de, ahrîn yıkılışını Mahmud Ağa ile arası iyi olmayan Kirkor Balyan'ın sağladığı ve bu amaçla işçileri ayarlayıp bina çatısında uygun olmayan malzeme kullandığı belirtilir. Abdülhalim Efendi döneminde Mahmud Ağa'nın inşa ettiği binalarda çalışan işçilerin, ayrıca esnafın alacakları olduğuna dair istekte bulunmaları üzerine kendisinden harcama ve ödemelerinin kayıtları istenir. Bu kayıtları ve bir dilekçesini içeren 4 Mayıs 1830 tarihli belgede (BA, Cevdet - Maarif, nr. 5525, 11 Zilkade 1245) başmimarlığa tayininden önce yıllık 5000 kuruş gelirle mühendishânde otuz yıldır yakın bir süre çalıştığını, ancak şimdi ailesinin ve kendisinin zaruret

îçerisinde bulunduğu ve hakkındaki iddiaları savunabilmesi için İstanbul dönmesi gerektiğini belirtir. Şehremânetinin bu isteğini uygun bulması üzerine İstanbul'a döner. Aynı belgede Dâvutpaşa bahçesinde bazı köprüleri (17 Rebîülâhir 1244 / 27 Ekim 1828), Göksu'da büyük köprüyü (9 Cemâziyelevâhir 1244 / 17 Aralık 1828) tamir etti, Topçular'daki camiyi (13 Cemâziyelevvel 1244 / 21 Kasım 1828) ve Haseki'de bir karakol (15 Şâban 1244 / 20 Şubat 1829) inşa ettiğini kaydedilmiştir.

İnşa ve tamirat defterlerinde, "Rabbi sehhil umûre Mahmûd" (Rabbim, Mahmûd'un işlerini kolaylaştır) mührünü kullanan Mahmud Ağa iki yıl gibi kısa bir sürede önemli işlere imza attı. Pars Tuğlacı'nın Kirkor Balyan'a mal ettiği Heybeliada Deniz Harp Okulu'nun mimarlığını yaptı (BA, *HH*, nr. 29310, 1243/1827-28). Seraskerlik içerisinde Süleymaniye yönünde bulunan kışlaya cephanilik binasını ekledi (BA, *MAD*, nr. 8959, 9 Cemâziyelevvel 1243 / 28 Aralık 1827). Abdülhalim Efendi döneminde inşasına başlayan Rami Kışlası'nı (BA, D.BŞM Bina Emini, nr. 16335, 1243/1827-28) ve Maltepe Hastahanesi'ni (BA, *MAD*, nr. 8959, 17 Safer 1244 / 29 Ağustos 1828) tamamladı. Yeşilköy'de bir Kasrı Hümâyûn inşa etti (BA, Cevdet-Saray, nr. 5382, 1244/1828-29). Kâğıthane'de ve Mîrâhur Kasrı yakınlarında bulunan köprülerin tamiratını yaptı (BA, Cevdet-Belediye, nr. 2887, 7 Muharrem 1245 / 9 Temmuz 1829).

Mahmud Ağa'nın görevden ayrılmışından sonra, Tarabya örneğinde olduğu gibi sağılsız yapıların inşasında gerçek sorumluların mimariye ait yeterli bilgiye sahip bulunmayan bina eminleri olduğu ve bir müddetten beri inşaatlarda pâye ve kemerlerin yapımında eksik malzeme kullanıldığı, çalışanlara vaktinde ödemelelerin yapılmadığı ortaya çıkar. Bunun üzerine şehremâni ve başmimârin yapıları sık sık kontrol etmeleri, vaktinde ödemelelerin yapılması için tahminî keşif bedellerinin inşaatın başlangıcında bina eminlerine hemen verilmesi kararlaştırılır. Bu amaçla İstanbul için 16473,5 ve taşra için 4880 keselik iki ayrı kalem oluşturulup keşif bedellerinin bu kalemlerden ödemesi sağlanır (BA, *MAD*, nr. 8959, 17 Ramazan 1245 / 12 Mart 1830).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, D.BŞM Bina Emini, nr. 16335, 1243/1827-28; nr. 16351, 11 Rebîülevvel 1244 / 21 Eylül 1828; BA, Cevdet-Saray, nr. 5382, 1244/1828-29; BA, Cevdet-Belediye, nr. 2887, 7 Muharrem 1245 / 9 Temmuz 1829; BA, *HH*, nr.

29310, 1243/1827-28, nr. 33006, 19 Muharrem 1245 / 21 Temmuz 1829; BA, Cevdet - Maarif, nr. 5525, 22 Cemâziyelevvel 1245 / 19 Kasım 1829, 11 Zilkade 1245 / 4 Mayıs 1830; BA, *MAD*, nr. 8959, s. 35-69, 9 Cemâziyelevvel 1243/28 Aralık 1827, 17 Safer 1244 / 29 Ağustos 1828, 17 Ramazan 1245 / 12 Mart 1830; Lutfî, *Târih*, II, 163; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Mimarlığı'nda Balyan Ailesi'nin Rolü*, İstanbul 1993, s. 46; Mustafa Cezar, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul 1995, I, 114; a.mlf., "Sanatta Batıya Açılış Döneminde Mimarlar", 9. *Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi*, Ankara 1995, I, 479-488.

SELMAN CAN

KIRK

Olgunluk, tamlık ve sonsuzluk ifadesi olarak kullanılan bir rakam.

Tarihin eski zamanlarından itibaren birtakım sayılar kutsal ve uğurlu sayılmış, inanç ve gelenekler içerisinde bu sayılar yer verilmiştir. Kırk rakamı da gerek semavi dînlere dayandırılan yorumlar gerekse eski medeniyet birikimleri, mitolojik efsaneler, gelenek, folklor vb. yönlerden Ortadoğu coğrafyası başta olmak üzere Doğu ve Batı milletleri tarafından sıkça kullanılmıştır.

1, 2, 4, 5, 8, 10 ve 20'ye bölünebildiği için bereketli bir sayı kabul edilen kırk rakamı, gök cisimleri ve gök olaylarıyla ilk defa ilgilenen eski Babil'de Ülker yıldızının gözden kaybolduğu kırk günlük süreden sonra yeniden görünmesi üzerine kutlanan yeni yıl bayramı dolayısıyla kutsallık kazanmıştır. Yirmi sekiz ay konağı ile on iki zodyak işaretinin birleşimini temsilen Stonehenge'deki kırk sütunun kırk adım çapında kutsal bir daire oluşturmaşı, Britanik-Cermen geleneğinde yirmi sekiz kral veya piskoposla on iki mümine işaret eder. Kitâb-ı Mukaddes'e göre Yahuda'yı temsil eden Satûrn'ün kırk yönü vardır. Eski Ahîd'de insan ömrünün ideal süresi 3×40 yıl (120 yıl) olarak gösterilir. İsrail kralları da (Süleyman ve Dâvûd dahil) genellikle kırk yıl hüküm sürerler. çıkış ve mâbedin inşası sırasında her biri kırk yıllık on iki nesil yaşamıştır.

Ortaçağ hristiyan tefsiri tûfanı kırk gün olarak belirler ve İsrâiloğulları'nın çölde kırk yıl dolaştığını kabul eder. Hz. Mûsâ'nın Tûr dağında kırk gün kalması, şeytanın Hz. İsâ'yı saptırmak için kırk gün uğraşması, Mesih'in mezarda kırk saat yatması (Roma Katolik kilisesinin Kırk Saat Adağı bundan mülhemdir), Paskalyadan önceki Büyük Perhiz'in kırk gün sur-